

STRATEGICKÝ A TRŽNÍ PŘÍSTUP K ENERGETICKÉ POLITICE – PŘÍPAD ČR

Mgr. Martin Jirušek

6.3.2013

Energetická politika – konceptuální poznámka

Politika?

3 složky: polity, policy, politics

- polity – systém a jeho nastavení
- policy – politika jako určitý naplňovaný program
- politics – procesy naplňující programy

- - energetická politika reprezentuje složku **policy** (viz angl. „Energy policy“)

Teoretické přístupy k energetické politice

- **1) strategický – (neo)realismus**
 - **2) tržní – (neo) liberalismus**
 - **3) konstruktivistický**
- dominance 1. a 2. - silné postavení kmenových teorií

Strategický přístup

- vychází z tradice realismu (realismus a jeho neo-varianta)
- hra s nulovým součtem
- určující role „3S“
 - statism
 - selfhelp
 - survival

Tržní (tržně orientovaný) přístup

- vychází z tradice liberalismu neoliberalismu (liberální institucionalismus a regulační liberalismus)
- v centru zájmu je trh
- nevyhnutelná (a žádoucí) interdependence
- různé přístupy k fungování trhu v rámci směru
 - zcela volný průběh - „laissez-faire“
 - regulativní
- hra s nenulovým součtem

Tržní (tržně orientovaný) přístup

2 varianty tržního přístupu

- a) tržní varianta v užším smyslu** – trh bez státních zásahů, schopný zajistit efektivní alokaci zdrojů, absolutní (binární) aspekty
- b) institucionálně-tržní varianta** – trh jako ideologický konstrukt, produkt cílené politiky, akceptace státních zásahů, instrumentální nazírání trhu, důraz na relativní aspekty

Konstruktivistický přístup

- primát idejí nad materiálními složkami reality
- marginalizace konkrétních definičních kategorií
- spíše návod k výkladu, alternativní pohled na interpretaci
- důležitý je systémový kontext - role aktéra v systému je definována na základě vztahů, postojů, symbolů, mezinárodního kontextu, ideologie...
- interpretativní a kontextuální přístup k energetické bezpečnosti – spíše jiný druh náhledu

Strategický a tržní přístup z hlediska teoretických východisek

	Realistické pojetí (strategické)	Liberální pojetí (tržně orientované)
zaměření na relativní / absolutní zisky	Zaměření na relativní zisky, snaha získat vždy více než ostatní subjekty v systému.	Zaměření na absolutní zisky, snaha o maximalizaci výhodnosti vlastní pozice bez ohledu na ostatní subjekty.
energetická politika jako hra s nulovým / nenulovým součtem	Energetická politika je hra s nulovým součtem z důvodu omezených zdrojů. Zisk na jedné straně tak znamená ztrátu pro jiného aktéra.	Hra s nenulovým součtem. Produkce může být navýšena díky spolupráci a funkčnímu trhu, profitovat mohou všichni zúčastnění.
režim mezinárodních vztahů	Mezinárodní vztahy založené na bilaterálních vztazích. Ty jsou předvídatelnější a ovlivnitelnější.	Spoléhání na mezinárodní organizace. Takový režim je stabilnější.
role trhu	Vysoké riziko tržního selhání. Suroviny má kontrolovat stát, což zajistí větší spolehlivost.	Důvěra v tržní síly a utváření ceny na základě nabídky a poptávky.
pojetí energetických surovin	Předmět strategického zájmu státu, omezené.	Běžná tržní komodita.

Definiční kritéria strategického přístupu

- energetika jako primární a vitální zájem státu
- nacionalismus v energetice
- důraz na bezpečnostní otázky
- pravděpodobnost vzniku konfliktů o zdroje
- zajišťování energetických potřeb svépomocí
- organizace jako nástroje států
- nežádoucí závislost na jiných aktérech
- interdependence a spolupráce může mít vliv na zvýšení bezpečnosti
- interdependence však není garantem bezkonfliktního prostředí
- energetické zdroje a energie mohou být nástroji politiky
- ekonomické zájmy v oblasti energetiky mají sloužit státu
- tržní síly nejsou schopny zajistit efektivní alokaci zdrojů
- spoléhání spíše na bilaterální dohody

Definiční kritéria tržně orientovaného přístupu

Tržně orientovaná varianta v užším smyslu

- volný trh bez zásahů- volné působení nabídky a poptávky.
- důraz na absolutní (binární) aspekty energetické bezpečnosti:
 - dostatečné zásobování
 - dostupnost

Institucionální, tržně orientovaná varianta

- trh jako ideologický konstrukt
- instrumentální nazírání na trh
- akceptace zásahů na trhu
- důraz na relativní aspekty energetické bezpečnosti
 - udržitelnost
 - cenová přiměřenost

Definiční kritéria tržně orientovaného přístupu

Kritéria společná oběma směrům v rámci tržně orientovaného přístupu

- významná role trhu (obecně)
- není důležitý původ energie
- měřítkem energetické bezpečnosti je míra shody nabídky s poptávkou
- důraz na obchod a spolupráci
- není pravděpodobné použití energie jako instrumentu/zbraně
- mezinárodní organizace jako legitimní aktér
- stát není jediným aktérem v systému
- interdependence snižuje riziko konfliktu
- nižší důraz na bezpečnostní otázky
- nežádoucí snahy o nezávislost a izolacionismus

Státní energetická koncepce

- základní koncepční dokument zabývající se fungováním a rozvojem sektoru energetiky
- nemá formu zákona, je schvalován vládou
- odpovědný orgán státní správy – Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO)
- od roku 2004 současná podoba koncepčního dokumentu
- koncepce přesahující více volebních období – složité vyjednávání podléhající spíše aktuálnímu politickému diskursu

Případ ČR - kontext

ČR

- Energetická politika ČR, „E. zákon“(1992- 1994)
 - Státní energetická politika (2000)
 - Energetický zákon (2000)
 - Státní energetická koncepce (2004)
 - „Zpráva Pačesovy komise“ (2008)
 - Aktualizace státní energetické koncepce (2010)
 - Aktualizace státní energetické koncepce (2012)
- restrukturalizace, privatizace, reformy
- koncepční dokumenty, výhledové

EU

- 1.5.2004 – vstup ČR do EU
- Zelená kniha: Strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii (2006)
- Energetická politika pro Evropu (2007)
- Lisabonská smlouva (2009)
- Energie 2020 (11/2010)
- Energetický plán („Roadmap“) do roku 2050 (2011)

Případ ČR – základní otázky

- Jaké přístupy se projevují v SEK?
- Existuje posun z hlediska přístupů mezi jednotlivými dokumenty?
- Existuje souvislost mezi sílícím významem energetické politiky EU a teoretickým posunem SEK?
- Mění se vzájemné postavení ČR a EU?

Státní energetická koncepce (2004)

- vydána 2004
- po období konsolidace, restrukturalizace a celkových reforem sektoru energetiky snaha dodat české energetice koncepční výhled
- zaměření do budoucna - nový výrazný rys oproti předešlým dokumentům

SEK 2004 – projevy strategického přístupu

- Základní nastavení priorit – 2 ze 3 jsou výrazem strategického přístupu

a) nezávislost

b) bezpečnost

c) udržitelný rozvoj

- důraz na bezpečný energetický mix
- vyšším využitím a efektivitou využívání domácích zdrojů a OZE ke snížení dovozní energetické závislosti (spíše než enviro. aspekty)
- maximalizace využití fosilních paliv – vytěžení černého a především hnědého uhlí
- rozvoj jaderné energie jako cesta k větší nezávislosti na dovozu (skladovatelnost paliva, „bezpeční“ dodavatelé)
- maximálně diverzifikovat zdroje a dodavatele

SEK 2004 – projevy tržního přístupu

- patrný vliv vstupu ČR do EU (1.5.2004) –
přizpůsobení legislativy, zapojení do vnitřního trhu s
elektřinou a plynem
- liberalizace trhu s plynem a elektřinou (vertikální
dekoncentrace - unbundling)
- mezinárodní spolupráce s ostatními aktéry (státy,
organizace)

SEK 2004 - shrnutí

- SEK 2004 se nachází blíže strategickému pojetí
 - soběstačnost, maximální využití vlastních zdrojů, omezení importu, efektivizace
- pronikání tržního přístupu v otázkách ovlivněných vstupem do EU
- první znaky „posunu“ energetické bezpečnosti z hranic státu na hranice EU („o úroveň výš“)-
propojení trhů, **zajištění bezpečného zásobování Unie jako celku**

Zpráva nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu

- tzv. „Zpráva Pačesovy komise“ – předseda V. Pačes
- vydána 2008
- expertní zpráva, ne návrh aktualizace SEK – větší volnost (?)
- přezkoumání SEK, návrh nových postupů v energetice
- nepromítla se do vydání nové SEK

„Zpráva Pačesovy komise“ – projevy strategického přístupu

- vymezení priorit – dominantní strategické pojetí
 - **nezávislost na cizích zdrojích**
 - **spoléhání na domácí zdroje**
 - **bezpečnost zdrojů**
 - udržitelný rozvoj (sociální, ekonomický, enviro.)
- důraz na domácí zdroje energie – zejména uhlí
- doprava – zvýšení podílu plynu a snížení dominantní závislosti na ropě

„Zpráva Pačesovy komise“ – projevy strategického přístupu

- OZE, efektivizace a výrobní synergie ve výrobě tepla a elektřiny (kogenerace) prodloužit životnost vlastních zdrojů
- důraz na dostatečné zásoby energ. surovin - bezpečnost
- instrumentální nazírání na postavení státu v MVZ – využít postavení tranzitní země
- diverzifikace dodavatelů fosilních paliv
- důraz na jádro (prodloužení životnosti, výstavba, těžba elektřina v dopravě)

„Zpráva Pačesovy komise“ – projevy tržního přístupu

- propojování evropských energetických trhů
- působení v mezinárodních strukturách
- lepší pozice při mezinárodní spolupráci než při samostatném jednání
- využití mezinárodních platforem
- akcent na roli společného trhu s energiemi v rámci EU

„Zpráva Pačesovy komise“ – shrnutí

- silné akcenty strategického přístupu
- tržní přístup patrný zejména v otázkách mezinárodní spolupráce
- kritika zcela volného působení trhu – negativní dopad na energetickou bezpečnost
- stát by měl vystupovat v roli regulátora- částečný posun k institucionálně - tržnímu pojetí

Aktualizace státní energetické koncepce České republiky

- vydáno v únoru 2010 – zamýšlená aktualizace SEK 2004
- poslední schválený dokument tohoto typu (dle stránek MPO)
- následována neuveřejněným návrhem ministra Kocourka

ASEK 2010 – projevy strategického přístupu

- bezpečnost a diverzifikace tras, důraz na domácí zdroje, dostatečné zásoby a zpracovatelská kapacita
- rozvoj OZE a jádra – posun spíše k environmentálním hlediskům (**posun od SEK 2004**)
- důraz na jádro a uhlí (i za limity, větší důraz na efektivitu využití)
- akcent na výhodnou tranzitní polohu ČR
- důležitost bilaterálních dohod s důležitými aktéry
- prosazování zájmů ČR v MVZ

ASEK 2010 – projevy tržního přístupu

- zvyšující se důraz na systémové působení v rámci EU
- regionální spolupráce, koordinace se sousedními zeměmi a EU
- propojení s okolními trhy, rozvoj přeshraniční infrastruktury – spolufinancování
- přejímání regulačních mechanismů EU
- potřeba společné energetické politiky EU
- příklon k institucionálně-tržní variantě tržního přístupu (působení trhu v rámci státem vymezených „mantinelů“)

ASEK 2010 - shrnutí

- patrný vliv evropské integrace – silné akcenty spolupráce
- koordinace v rámci EU, signály pro přesun některých pravomocí na úroveň EU
- stát by měl zachovat kontrolní postavení
- posun k institucionálně-tržní variantě

Aktualizace státní energetické koncepce České republiky 2012

- po neúspěchu návrhu předchozího ministra Kocourka zatím poslední pokus o aktualizaci SEK
- momentálně čeká na tzv. posouzení vlivu na životní prostředí
- vypracována expertní skupinou opět za účasti
V. Pačesa a D. Drábové

ASEK 2012 – projevy strategického přístupu

- energetika jako vitální součást ekonomiky země
- soběstačnost v hospodaření s energiemi, ale např. i ve výrobě energ. komponent
- dostatečné zásoby skladovatelných energetických surovin (ropa, plyn, uhlí, jaderné palivo)
- dostatečná zpracovatelská kapacita (s potenciálem k vývozu produktů)
- bezpečnost dodávek a infrastruktury, diverzifikace zdrojů

ASEK 2012 – projevy strategického přístupu

- zachování silné role státu v otázkách výroby a dopravy energie (vstup do ropovodu TAL, vlivu ve společnostech ČEZ, ČEPS, ČEPRO,...) - **v kontextu spíš posun k institucionálně-tržnímu přístupu**
- klíčovými surovinami uhlí a jádro (posilování jádra)
- zvýšení efektivity snížení dovozu, stejně tak využívání OZE (posun zpět k SEK 2004)
- zachování většinového podílu domácí elektřiny

ASEK 2012 – projevy tržního přístupu

- změna v základních prioritách: bezpečnost, **konkurenceschopnost** a udržitelnost (srov. s SEK 2004 - bezpečnost, **nezávislost** a udržitelný rozvoj
→ přesun k tržnímu pojetí
- soulad s dlouhodobými prioritami nastavenými ve strategických dokumentech EU
- oslabení role státu, ALE přenesení pravomocí „o úroveň výš“ – na úroveň EU
- role státu jako regulátora (viz předchozí slide)

ASEK 2012 – projevy tržního přístupu

- zahraniční dimenze energetické politiky jedním z dominantních rysů ASEK 2012
- výstavba a provoz infrastruktury vzhledem k okolním zemím a zapojení do energ. politiky EU
- doslova: **„zásobování energií je v současné době založeno na tržních principech“**

ASEK 2012 - zhodnocení

- rozdělení energ. politiky na 2 úrovně
 - státní – oslabení role státu, stát jako regulátor trhu, propojování s okolím
 - unijní – prvky strategického přístupu na úrovni EU: bezpečné dodávky, jednotný přístup vůči třetím stranám, koordinace politik, rozdělení systémových rolí mezi členskými zeměmi (např. v otázkách OZE – producenti vs. tranzitéři)
 - přesun k **institucionálně-tržnímu pojetí**: EU v roli centrálního regulátora, státy jako lokální regulační jednotky
 - spíše odpor ke zcela volnému působení trhu

Závěrečné otázky

- Jaké přístupy se projevují v SEK?
- Existuje ideový posun mezi jednotlivými dokumenty?
- Existuje vztah mezi sílícím významem energetické politiky EU a ideovým posunem SEK?
- Mění se vzájemné postavení ČR a EU?

Děkuji Vám za pozornost

jirusek.martin@mail.muni.cz